

Türk medeni dünyasında Garajaoglan

Category: Edebiyatı öğreniş, Kitapçı

написано kitapçı | 23 января, 2025

Türk medeni dünyasında Garajaoglan TÜRK KÜLTÜR COĞRAFYASINDA
KARACAÖĞLAN

Giriş

Tarihin hemen her döneminde önemli bir yerleşim merkezi olan Anadolu coğrafyası, Orta Asya'dan akıp gelen, binlerce yıllık bir tarihe sahip olan Türk insanının bu süreç içerisinde bu coğrafyada ortaya koydukları kültürel değerlerin en önemlilerinden birisi hiç şüphesiz Türk halk ve sanat musikisi'dir. Türkler Anadolu'ya geldikleri zaman, kendi ses düzenleri ve makamlarını da getirdiler.

Dünyanın çok geniş sahasına yayılmış, oldukça köklü ve zengin bir birikime sahip olan Türk kültürü içerisinde, Türk kültürünü yoğun ve orijinal bir şekilde yansıtan; Müzik kültürü günümüze ulaştırdığı bu orijinal değerleri ile büyük önem arz etmektedir.

Türk Halk Müziği ürünlerini her yerde olduğu gibi yaratıldığı yerin tabiat şartları, iklimi, coğrafi özellikleri, yaşayış biçimi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı şekillendirir. Bu bakımdan farklı özelliklere sahip Anadolu'nun çeşitli yörelerinde birbirinden farklı zengin halk müzik ve ezgileri ile karşılaşırız. Kuzey Anadolu'da balıkçılıkla uğraşan halkın yarattığı ezgilerle, Doğu Anadolu'nun dağlık kesimlerinde hayvancılıkla uğraşanların yarattığı ezgiler arasında, Orta Anadolu'da tarımla uğraşan halkın yarattığı ezgiler arasında hem söyleyiş (ifade etme anlatma) hem de ezgi yapısı bakımından fark vardır. Eski Anadolu medeniyetlerine kaynaklık etmiş şehirlerde bugün tarım, sanayi ve teknik bakımından ileri yörelerin ezgileri daha da farklıdır.

Her milletin milli halk edebiyatı ve milli müziklerini

besteleyen birçok kaynak vardır. Bu kaynaklar bazen sıradan bir insan, bazen bir mahalli halk şairi, bazen de ünü ve başarısı, yaşadığı sosyal çevrenin çok dışına taşan saz şairleridir.

Eğer bu halk edebiyatı mahsulleri nazım türleri (mani, koşma, semai, varsağı vb.) bir şekilde müzikle irtibatlandırılmamış ise çok geniş bir alana yayılma imkânı bulamamaktadır.

İşte Karacaoğlan'da Türk saz şairleri içersinde belirli bir temayı esas alacak olur isek, nitelik ve nicelik bakımından en önemli saz şairlerimizden birisidir. Türk kültür coğrafyasında çok geniş bir alanı kapsamakta ve etkisini günümüze kadar devam ettirmektedir.

Karacaoğlan'ın Hayatı

Karacaoğlan, ünlü saz şairi, Türk halk (âşık) edebiyatının yetiştirdiği en önemli isimlerdendir. Halk şairleri arasında hakkında en çok araştırma ve yayın yapılmasına rağmen doğum tarihi bilinmemekte, yaşadığı dönem yüzyıl olarak bile tahmin edilmemekte, ihtimaller XV. yüzyıl sonları ile XVIII. yüzyıl başları arasında iki yüz yıldan fazla bir zamanı içine almaktadır. Latifi'nin 1546'da tamamlanan Tezkire'sinde bir manzum parçaya III. Murat devrindeki bir düğünü 1582 tasvir eden Surname-i Hümayun'daki ibarelere, Ali Mustafa Efendi'nin XVI. yüzyıl sonlarında yazdığı Mevaidü'n-nefais fi kavai-di'l-mecalis'inde zikrettiklerine göre XVI. yüzyıl, hatta belki de XV. yüzyılın sonlarında yaşadığının ileri sürülmesine karşılık Karacaoğlan'a ait şiirlerin en eski örneklerine XVII. yüzyıl cönklerinde rastlandığını, bu şiirlerde geçen olay ve kişilerin XVII. yüzyıla ait olduğu, şiirlerinin dilinin de bu dönemin özelliklerini taşıdığı sanılarak şairin yaşadığı dönemin XVII. yüzyıldan daha önce olamayacağı görüşü benimsenmiştir. Daha yakın yıllara ait yayınlarda ise ortaya konan delillerin ışığında şiirlerde bahsedilen olay, yer ve kişilerin XVII. yüzyılda bulunabileceği kadar, XVIII. Yüzyılda da olabileceği, başka ipuçları da dikkate alınarak Karacaoğlan adında belki birden fazla (Başgöz'e göre beş) şairin yaşamış

olabileceği ileri sürülmüştür.

Şiirlerindeki yer adları oldukça geniş bir coğrafyayı kapsayan Karacaoğlan'ın doğduğu ve yaşadığı yer de kesin olarak belli değildir. Araştırmacıların büyük çoğunluğu Toroslar ve Güney Anadolu'da, özellikle Maraş-Antep dolaylarında yaşadığını belirtmekle beraber, Kırşehir, Kilis, Rumeli ve Belgratlı olduğunu söyleyenler de vardır. Karacaoğlan'ın memleketi hakkında yapılan son ve ciddi bir araştırmada ise şairin Maraş yöresinden olabileceği ileri sürülmüştür.

Karacaoğlan'ın nerede öldüğü ve mezarının nerde olduğu da belli değildir. Mezarının bulunduğu yerler arasında Mersin, Adana, Maraş ve Erzurum zikredilmekle beraber bunların hiç birinin kesin olduğu söylenemez.

Karacaoğlan'ın hayatı hakkındaki şüpheler şiirleri için de geçerlidir. Her saz şairi gibi onun şiirlerini de söylendiği ilk şekilleriyle tespit etmek mümkün olmamıştır. Yaygın bir şöhrete sahip olduğu bilinen Karacaoğlan'a kendisinin olmayan birçok şiirin mal edilmiş olması muhtemeldir. XIX. yüzyılda biri Yozgat'ta, diğeri Güney Anadolu'da küçük Karacaoğlan adıyla anılan iki adaşı da bulunan Karacaoğlan'ın 500 civarında şiiri olduğu tahmin edilmektedir.

Gariplik gurbetlik düşmüş özüme
Kudret sürmesini çekmiş gözüne
Dökünce zülfünü bedir yüzüne
Ben sandım ki bulut aya bağlandı.

Karacaoğlan'ın şiirlerindeki dil ve söyleyiş güzelliği Türk halk şairlerinin pek çoğuna öncülük etmiş, ancak bu güzelliğe az sayıda şair ulaşabilmiştir.

Karacaoğlan'la birlikte, özellikle şiirleri Türk Halk Müziğinde güfte olarak kullanılan saz şairlerinden en yaygınları; Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Köroğlu, Ruhsati, Gevheri, Ercişli Emrah, Erzurumlu Emrah ve Şah İsmail Hatayi'dir.

Söz konusu bu saz şairleri; lirik, mistik, siyasi-ideolojik epik-milli, hümanizm gibi konu ve temaları kendi meşreplerince

işlemişlerdir.

Araştırmacılar, altı farklı Karacaoğlan mahlaslı saz şairinin varlığından bahsetmektedirler.

Dünyada, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında ilk ses kaydının 19. yüzyılın başlarında yapıldığını biliyoruz. Ayrıca bugün icra edilmekte olan anonim ezgili Karacaoğlan eserlerinin yetmiş-seksen yıl öncesine ait nota kaydı da bulunmadığına göre, söz konusu Karacaoğlan türkülerinin, bestelerinin şahsen kendisine ait olup olmadığı hükmen bilinmemektedir.

**Ak imiş gerdanı beyaz kar gibi
Boyu gül ağacı selvi dal gibi
Seherde açılmış gonca gül gibi
Sandım kan damlamış karın üstüne.**

Karacaoğlan şiirlerinin bestelenmiş olanları; Çukurova, Toroslar, ağırlıklı olmak üzere İç Anadolu, Akdeniz, Karadeniz'in iç kesimleri, Güneydoğu (Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa) Doğu Anadolu, Ege Bölgesi, Trakya, Rumeli, Azerbaycan, Irak-Kerkük ve **Türkmenistan bölgelerine kadar yayıldığı görülmektedir.**

Türkler'in yaşadığı tüm bölgelerde benimsenen Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Nasreddin Hoca, gibi değerlerimizden biri olan, Karacaoğlan, da en çok benimsenen ozanlarımızdandır. Sözlü gelenekle, 400 yıllık bir gelenek içinde yaşayıp, bugüne gelen Karacaoğlan'a Balkanlar'da, Azerbaycan'da, Kerkük'te, Türkmenistan'da da rastlamamız ne kadar büyük ve benimsenmiş bir ozan olduğunun kanıtıdır. Yazarların birden fazla Karacaoğlan tespiti ne rağmen en çok Adana ve çevresinde ki (Toroslar ve Çukurova bölgesinde), Karacaoğlan'ın yaygın olduğu görülmektedir.

Sevdanın, aşkın ozanı Karacaoğlan doğayı sevgiyi o kadar güzel ve berrak bir Türkçe ile anlatmıştır ki; bu yüzden Anadolu'nun en sıcak bölgesi olan Adana ve civarının sıcak insanları tarafından benimsenmesi çok normaldir.

Yaşa Karaca Oğlan yaşı

**Ben söylerim coşa coşa
İş düşünce garip başa
Düşünerek gider gelir**

Karacaoğlan'ı, edebi ve müzik yönüyle sadece bugünkü Türkiye coğrafyasında değil, Osmanlı hâkimiyetinde bulunmuş coğrafyada ve Türk dünyası coğrafyasında araştırıp tespit, tahlil ve tasnif etmemiz gerekiyor. Halk edebiyatçıları, daha önce Karacaoğlan derlemeleri ve araştırmaları yayımlamışlardı. Ancak, Karacaoğlan'ın şiirlerinin müzikle irtibatlandırılmış, yani bestelenmiş hali ve bu anlamda bir Karacaoğlan Antolojisi ilk kez yayınlanmaktadır.

Kuşkusuz Karacaoğlan'ın kendi şiirleri ya da ona mal edilen şiirlerin tümü bestelenmemiştir. Bunlar içersinde beğenilen, hoş gidenler değişik yörelerde o yörelerin ezgileri ile türkü olarak bestelenmiş / yakılmış yâda sanat müziği bestekârlarınca değişik makamlarda bestelenmiştir.

**Fani Karacaoğlan fani
Veren alır tatlı canı
Sevmediğim gara donu
Dost karşımda giydin bugün.**

Karacaoğlan şiirlerinde işlenen tema, daha çok aşk, sevgi, tabiat olduğu için türkü ve şarkıların melodileri de çoğunlukla bu ruha uygundur. Bestekârları, daha ziyade anonim (bilinmeyen) olan bu sanatçılar, genellikle temaya uygun ezgiler kullanmışlar. Ancak istisnaları; Anadolu ve Trakya'da icra edilmekte olan bir kısım Semahlarda söz unsuru olarak kullanılmasıdır. Sonuçta "Semah-Sema" her ikisi de bilindiği üzere "dönerek zikretme" anlamına gelmektedir. Kaldı ki Karacaoğlan şiirlerinde mistizm (dini içerik) yok denecek kadar azdır.

**Bir yiğit gurbete düşse
Gör başına neler gelir
Sılası fikrine düşse
Yaş gözüne dolar gelir.**

Edebi form olarak; Türk Müziğinde (THM-TSM) Karacaoğlan şiirleri en yaygın şekliyle türkü olarak yakılmış, bestelenmiştir. Bu form kendi arasında sözlü kırık havalar (Türkü, Semah, Oyun Havası) ve Uzun Havalar (Bozlak, Barak, Maya, Tecnis, Amik Ağzı vb.) dir.

Bunların dışında; İbrahim Ağa, Saadettin Kaynak, Kasım İnaltekin, Alâeddin Yavaşca, Turhan Toper, Sadi Hoşses, Selahattin İnal, Mutlu Torun gibi Türk Sanat Müziğinin değerli sanatçı-bestecileri de saz şairleri içersinden en çok Karacaoğlan'a ilgi duyup yaklaşık yirmi şiirini otuz değişik makamda şarkı ve türkü formunda bestelemişlerdir.

Karacaoğlan'ın kimliği edebi ve şiir-şair yönü birçok akademisyen ve araştırmacı tarafından araştırıldı ve eserler yayınlandı. Söz konusu bu araştırmacıların önde gelenleri; Sadettin Nüzhet Ergun, Müjgan Cunbur, Cahit Öztelli, İlhan Başgöz, Saim Sakaoğlu, Hüseyin Seçmen, Öner Yağcı, Bayram Durbilmez, Refika Altıkulaç, Bilgen Aydın, Hayrettin Baymen, Hayrettin İvgin ve Mustafa Necati Karaer onun doğum yeri, ölüm yeri, ölüm tarihi, nereli olduğu, yaşadığı yerler konusunda çok net bilgiler veremiyorlar. Hatta şiirleri konusunda da yüzde yüz ittifak sağlanmış değildir. Bu durum ise adı geçen araştırmacıların eksikliği olmayıp konunun kendi tabiatından kaynaklanan zorluklardan meydana gelmektedir.

El ariftir yoklar senin fendini
Dağıtırlar tuzağını bendini
Alçalarda otur gözet kendini
Katı yükseklerden uçucu olma.

Son yıllarda hazırlanan (2010), Notalarıyla, Karaca Oğlan Türkü ve Şarkıları adlı Antoloji büyük bir boşluğu gidermektedir. Bizimde istifade ettiğimiz bu değerli eserde Karacaoğlan'a ait olduğu tahmin edilen eserlerin toplu olarak bir arada bulunması genç araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Ancak her şeye rağmen başka şairlere ait türkülerin, şarkıların Karacaoğlan'a aitmiş gibi gösterilmesi mümkündür.

Yapılan bu antolojide Türk müziği (THM-TSM) içersinde şiirleri en çok bestelenen Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Fuzuli, Hatai'nin yanında yine şiirleri Karacaoğlan'a ait olmak üzere 2010 yılı itibariyle toplam, 195 türkü, 32 şarkı tespit edilerek notalarıyla bu antolojide yer almıştır.

Sonuç

Karacaoğlan, saz şairleri içersinde şiirleri en çok bestelenen şairlerimizdendir. Saz şairlerimize ait bu ve benzeri antolojilerde dağınık halde bulunan öz değerlerimiz olan, kültür birikimimiz disiplin altına alınmış oluyor ve geleceğe yönelik önemli sayılacak doküman bırakılmış oluyor. Bu dokümanlar üzerinden sanatla ilgili birçok hizmetin üretilmesi kolaylaşmış da oluyor.

Karacaoğlan, hayata, tabiata, insana, güzelliklere ve günlük olaylara çok farklı açıdan bakan bir kişidir. Yaşadığı ve gördüğü olayları çok farklı anlamlandıran bir Türk şairi ve ozanıdır.

17. yüzyıl Türk saz şairlerinden Karacaoğlan'ın Türk Halk ve Sanat Müziğinde oldukça önemli bir yeri vardır. Onun şiirleri; türkü ve şarkı formatlarında olmak üzere ismi bilinen yâda bilinmeyen bestekârlar ve halk sanatçıları tarafından değişik bölgelerde yine değişik zamanlarda farklı usul, makam ve ezgilerle bestelenerek günümüze kadar gelmiştir. Dilinin akıcı ve anlaşılır olması sebebiyle günümüzde de Karacaoğlan şiirleri halen bestelenmektedir. Belki gelecek zamanlarda da bestelenmeye devam edecektir. Şairin hayatı bir filme de konu olmuştur. (Atıf Yılmaz. "Karacaoğlan'ın Kara Sevdası", 1959)

Türk kültürünün önemli bir parçası olan, Türk Halk ve Türk Sanat Müziğimizin budandığı ve yozlaştırılmaya çalışıldığı günümüzde bu mütevazı çalışmamızla, konunun önemine binaen dikkat çekmek istedik.

Müzikolog ve alanının uzmanı olmamamızla birlikte, arşivimizde bulunan kaynaklardan istifade etmek istedik. Bazı kaynaklarda Karacaoğlan bitişik, bazılarında ise Karaca Oğlan ayrı ayrı yazılmış, biz bitişik olanını tercih ettik.

Turan CAN.

Kaynakça

- ◆ Refika Altıkulaç, Karaca Oğlan Şiiri'nin Birleştiriciliği, Milli Folklor, S. 55 Ankara
- ◆ Halil Atılğan, Çukurova Türküleri-1 1998 Ankara
- ◆ İlhan Başgöz, Karaca Oğlan, 1984 İstanbul
- ◆ Müjgan Cunbur, Karaca Oğlan, 1985 Ankara
- ◆ Saadettin Nüzhet Ergun, Karaca Oğlan, Hayatı ve Şiirleri, 9. baskı, 1945 İstanbul
- ◆ Mustafa Necati Karaer, Karaca Oğlan, 1988 İstanbul
- ◆ Samim Sakaoğlu, Karaca Oğlan, 2004 Ankara
- ◆ Hüseyin Seçmen, Karaca Oğlan, Yaşamı, Sanatı, Şiirleri, 1983 İstanbul,
- ◆ Salih Turhan, Yıldız Çam, Notalarıyla Karaca Oğlan, Türkü ve Şarkıları, 2010 Ankara
- ◆ Hayrettin İvgin, Karaca Oğlan, Notalarla Karaca Oğlan Türkü ve Şarkıları, 2010 Ankara
- ◆ Notalarla Harput Musikisi, Cilt 1-2. Haz. Heyet, 1999 Elazığ
- ◆ Nurettin Albayrak, Karacaoğlan, TDVA, Cilt 24, 2001 İstanbul
- ◆ Coşkun Elçi, Armağan, Muzaffer Sarısözen, (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları), 1997 Ankara. Edebiyatı öğreniş